

İŞİTME ENGELLİLER VE SAĞIRLAR İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK İZLEME RAPORU

(TEMMUZ 2024)

VAN İŞİTME ENGELLİLER VE AİLELERİ DERNEĞİ (VİED)

Raporu Hazırlayanlar

- * Süleyman Akbulut (Engelli Hakları Aktivisti)
- * Filiz Yörükođlu (VİED Yönetim Kurulu Başkanı)
- * İlkay Gökdere (Genel Koordinatör)
- * Sinan OK (Editör)

VİED Hakkında

2007 yılından bu yana, cinsiyet, ırk, dil ve din ayrımı gözetmeksizin işitme engelli bireyler ve ailelerinin eşit hak ve fırsatlara erişiminin artırılması alanında çalışıyoruz. Çalışmalarımız, engellilere yönelik ayrımcılığın önlenmesi; engellilerin haklarının geliştirilmesi, farklılıklarına saygı gösterilmesi ve eşit fırsatlara sahip olmalarının sağlanmasına yöneliktir.

Sivil toplum örgütleri arasında işbirliğine dayalı ortaklıklar oluşturmayı ve bilgi alışverişi sağlayan ilişki ağının güçlendirilmesine yardımcı olmayı amaçlıyoruz.

Daha fazla bilgi ve iletişim için: <https://www.vanisitmeengellilerderneği.org.tr/>

Bu rapor Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir.
Bu rapor içeriğinden yalnızca Van İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği (VİED) sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

SUNUŞ

İşitme engelli bireyler, toplumun geneli bakımından, diğer engelli gruplarına göre “daha az engelli” olarak değerlendirilen, daha az sorun yaşadığı düşünülen ama aslında, rehabilitasyon hizmetlerindeki yetersizlikler ve erişilebilirlik sorunları nedeniyle çok ciddi hak ihlallerine maruz kalan ve hak kayıpları yaşayan bireylerdir.

Sorunlarının daha az görünür olması, bu konuda yeterli kamuoyu oluşmamasına ve yeterli düzeyde izleme çalışmalarının yapılmamasına neden olmaktadır. İşitme engelli bireylerin sorunlarını ortaya çıkaran izleme çalışmalarının yeterli düzeyde olmaması, bir döngü yaratarak, işitme engellilerin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama katılımlarını daha da güçleştirmektedir. Dolayısıyla, işitme engelli bireylerin sorunları ve taleplerini ele alan izleme çalışmaları, bu döngüyü kırmak için stratejik bir öneme sahiptir.

Her engel grubunun erişilebilirlik ihtiyaçları farklılaşabilmektedir. Bu kapsamda işitme engellilerin gereksinim duyduğu erişilebilirlik-erişim düzenlemeleri, diğer engel gruplarına göre daha özgün bir yapıya sahiptir. İşitme engelliler için erişilebilirlik uygulaması, doğru iletişim ve bilgiye erişim anlamına gelmektedir. Bu düzenlemeler bir yandan işaret dili tercümanı gibi insan odaklı uygulamalardan, bir yandan ise cerrahi işlem ile kafatası içine yerleştirilen koklear implant (Biyonik Kulak Cihazı) gibi teknolojik uygulamalara kadar farklı alanları kapsamaktadır. Ancak hangi tipte olursa olsun, erişim-erişilebilirlik uygulamaları işitme engellilerin diğer tüm hak alanlarından yararlanabilmelerinin ön koşuludur.

Etkiniz AB Programı tarafından verilen uzun dönemli uzman desteğinin katkısı ile Van İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği tarafından 2023 Mayıs ayından itibaren bilgi edinme, tarama ve alan çalışmaları yapılarak hazırlanan ve kamuoyuna sunulan bu rapor, tam da bu ön koşulun irdelenmesi, yani işitme engelli bireylerin kamusal hizmetlere ve bilgiye erişim alanındaki haklarından yararlanma durumlarını ortaya koymayı ve paydaşlara sorunların çözümü için perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Yayının ifade edilen amaçlar doğrultusunda katkı sağlaması, yayını hazırlayanların en temel beklentisi ve dileğidir.

Van İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği (VİED)

Temmuz 2024-Van

YÖNETİCİ ÖZETİ

İşitme Engelliler ve Sağırlar İçin Erişilebilirlik İzleme Raporu, temel olarak işitme engellilerin bilgiye ve kamusal hizmetlere erişimi sırasında yaşadıkları hak ihlalleri ve sorunların ortaya konulması amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmada, işitme engelli bireylerin kamusal haklara erişimi sırasında gereksinim duydukları temel erişilebilirlik enstrümanları olan “işaret dili bilen personelin durumuna” “web sitelerinin erişilebilirliğine” ve “karasal toplu taşıma araçlarındaki görsel ikaz sistemlerinin bulunma durumlarına” dair veriler derlenip analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan bilgi/ veri toplama araçları “bilgi edinme başvuruları” “Mevzuat tarama” ve “saha tarama toplantısı” olmuştur.

YÖNTEM VE KAPSAM HAKKINDA

Bu raporda mevcut durum analizi bağlamında Türkiye’de engelliliğe ilişkin temel mevzuat ve en güncel temel istatistiki veriler değerlendirilmiştir. Resmi verilerle Türkiye’de 1 milyona yakın işitme engelli veya sağır birey yaşamasına rağmen temel kamusal hizmetlere erişiminde büyük zorluklar yaşadıkları bilinmektedir. 2011 yılında TÜİK’in kamuoyuna açıkladığı veriye göre 836 bin kişi duyma güçlüğü yaşadığı ifade etmiştir. Bu çalışmada işitme engeli nüfusun, erkek nüfusundaki yeri %1,1 (406 bin kişi), kadın nüfus içerisindeki yeri ise %1,2 (429 bin kişi) olarak tahmin edilmiştir. Duymada güçlük yaşayan 836 bin kişinin 104 bini İstanbul’da, 43 bini Ankara’da, 38 bini İzmir’de, 25 bini Bursa’da 23 bini ise Konya’da yaşamaktadır. Diyarbakır, Samsun, Antalya, Mersin, Adana, Balıkesir, Aydın, Antep gibi illerde 18-20 bin bandında duymada güçlük yaşayan kişi olduğu tahmin edilmiştir. En küçük illerde bile en az bin civarında işitme engelli birey yaşamaktadır.

İşitme engelli bireylerin bilgiye erişim, kamusal hizmetlere erişim ve toplum yaşamında dahil olma süreçlerinde gereksinim duydukları iletişimin farklı temel unsurları mevcuttur. “İşaret dili kullanımı” “işitme cihazı, koklear implant vb. protez kullanımı” “dudak okuma ve konuşma teknikleri kullanımı” ile “işaret dili ve sağır kültürüne uygun, sadeleştirilmiş metinlerin kullanımı” işitme engelliler için erişilebilirlik sorunlarının çözümü anlamına gelmektedir.

Türkiye’de ve dünyada engelliler ve özel olarak da işitme engelliler temel insan haklarına ve kamu hizmetlerine erişimde güçlük yaşamaktadır. İşitme engelliler ve sağır bireylerin engellerinin “görünür” olmayışı hakları konusunda güçlü kamuoyu oluşturulmasına engel olmaktadır. Bu durum nedeniyle bu kapsamda yapılacak izleme ve değerlendirme çalışmaları görünürlüğü arttıracak ve yaşanan sorunların çözümünde katkı sunacaktır.

İşitme engelli kavramı daha ziyade bedensel fonksiyon kaybına, **sağır kavramı** ise, işitmeyen bireylerin içinde bulunduğu sosyal kültüre vurgu yapmaktadır. **Sağır kültürü**, işitme engelli bireylerin işaretleri kullanarak yarattıkları bir sosyal dokuya vurgu yapmaktadır.

Engelliler ve işitme engellilerin hakları için hem ulusal mevzuatta hem de uluslararası sözleşmelerde kapsamlı bir çerçeve oluşturulmuştur. BM Engelli Hakları sözleşmesi, Anayasanın 10. ve 90. Maddeleri, Engelliler Hakkında Kanun ve bunlara uyum amacıyla oluşturulan alt mevzuat kapsamlı bir hak alanına imkan sunmaktadır. Ancak mevzuatın uygulamaya yansımada sorunlar devam etmekte ve özellikle erişilebilirlik konusunda birçok erteleme durumu yaşanmaktadır.

ÖNE ÇIKAN BULGULAR

- İşitme engellilerin ve sağır bireylerin kamu hizmetlerine erişilebilirliğini izlemek ve değerlendirmek amacıyla bu izleme çalışması kapsamında 743 bilgi edinme başvurusu yapıldı. Tüm ASH, İŞKUR, Emniyet İl Müdürlükleri'ne, tüm il Belediye Başkanlıklarına, tüm il Cumhuriyet Başsavcılıklarına, 225 Rehberlik ve Araştırma Merkezi'ne ve 113 Kamu Hastanesine yapılan toplam 743 başvuruya yüzde 37,5 oranında (278 adet) dönüş yapılmıştır. Kamu kurumlarına profesyonel işaret dili personeli istihdamı ilgili kurumun sunduğu hizmetlerin işitme engelliler için erişilebilir olmasının ön koşuludur. ASH, İŞKUR, Emniyet, Savcılık, RAM ve Hastane gibi kurumlarda profesyonel işaret dili tercümanı desteği sunulmadan sunulan kamu hizmeti birçok hak kaybı riski içermektedir.
- 81 ASH il müdürlüğünden 36'sı bilgi edinme başvurusuna yanıt vermiştir. Bilgi edinme başvurularına yanıt veren 36 il müdürlüğünün 24'ünde (18 Kadrolu, 6'sı Sertifikalı) işaret dili bilen personel bulunduğu, 10 tanesinde ise işaret dili bilen personel bulunmadığı ifade edilmiştir. Engellilere yönelik temel kamu hizmetlerinin sunulmasında en önemli kurumların başında gelen ASH'lerin işaret dili tercüman istihdamı olmadan işitme engellilerin taleplerini alması ve sunulan hizmetleri erişilebilir hale getirmesi mümkün değildir. İhtiyaç halinde diğer kurumlara da bu konuda destek verebilmesi amacıyla her ilde en az bir profesyonel işaret dili tercümanı ASH il müdürlüklerinde istihdam edilmelidir.
- 81 İŞKUR il müdürlüğünden 49'u bilgi edinme başvurusuna yanıt vermiştir. Bilgi edinme başvurularına yanıt veren 49 il müdürlüğünün 41'inde (2 Kadrolu, 39'sı Sertifikalı) işaret dili bilen personel bulunduğu, 6 tanesinde ise işaret dili bilen personel bulunmadığı ifade edilmiştir. İşitme engelli ve sağır bireylerin iş, istihdam ve mesleki eğitim süreçlerinin etkin verilebilmesi etkili işaret dili desteği ile mümkün olabilecektir.

- 81 İl Emniyet müdürlüğünden 40'ı bilgi edinme başvurusuna yanıt vermiştir. Bilgi edinme başvurularına yanıt veren 40 il müdürlüğünün 14'ünde (1 Kadrolu, 13'ü Sertifikalı) işaret dili bilen personel bulunduğu, 6 tanesinde ise işaret dili bilen personel bulunmadığı ifade edilmiştir. Kişisel özgürlük ve güvenlik alanında işitme engellilerin suç ve ceza süreçlerinin profesyonel olmayan işaret dili tercümanları ile yürütülmesi birçok riski barındırmaktadır. Bu risk bazen bir hak kaybı olabileceği gibi çoğu zaman haksız bir suçlama/aklama durumuna da yol açabilir.
- 81 İl Cumhuriyet Başsavcılığında 35'i bilgi edinme başvurusuna yanıt vermiştir. Bilgi edinme başvurularına yanıt veren 35 il müdürlüğünün 18'inde (6 Kadrolu, 12'si Sertifikalı) işaret dili bilen personel bulunduğu, 15 tanesinde ise işaret dili bilen personel bulunmadığı ifade edilmiştir. İşitme engellilerin özellikle akçalı işlerinde, miras davalarında yeminli/profesyonel işaret dili tercümanı desteği olmadan süreçlerin işletilmesi hak kayıplarına yol açmaktadır.
- 225 RAM'dan 38'i bilgi edinme başvurusuna yanıt vermiştir. Bilgi edinme başvurularına yanıt veren 38 RAM'ın sadece 9'unda (3 Kadrolu, 6'si Sertifikalı) işaret dili bilen personel bulunduğu, 27 tanesinde ise işaret dili bilen personel bulunmadığı ifade edilmiştir. Bireysel Eğitim Programlarının oluşturulmasında hayati bir rolü olan RAM'larda işaret dili tercümanı olmadan işitme engellilere ve sağırlara uygun BEP çıkarılması çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu riski azaltmak amacıyla RAM'larda profesyonel işaret dili tercümanı istihdamı arttırılmalıdır.
- 113 Kamu hastanesinden 42'si bilgi edinme başvurusuna yanıt vermiştir. Bilgi edinme başvurularına yanıt veren 42 kamu hastanesinin 31'inde (6 Kadrolu, 25'i Sertifikalı) işaret dili bilen personel bulunduğu, 8 tanesinde ise işaret dili bilen personel bulunmadığı ifade edilmiştir. Yaşam ve sağlık haklarının korunması ve kişisel/özel durumların hasta-doktor ilişkisi içerisinde tutulması, kadrolu ve profesyonel işaret dili tercümanı desteği ile olabilir.
- Bu raporda bilgi edinme ile başvuru alan kurumlarda kadrolu işaret dili personel sayısı toplamda 36 (Toplam içinde oranı yüzde 5, yanıt verenler içinde oranı yüzde 15'tir.) olarak ifade edilmiştir. İşaret dili tercümanı desteğinin işitme engelliler ve sağırlar için temel erişilebilirlik koşulu olduğu bilinmelidir. Bu oranlarda söz konusu erişilebilirliğin mümkün olmadığı ifade edilebilir. İşaret dili tercümanı eşliğinde sunulan bir hizmetin diğer bir olumlu çıktısı da "görünmeyen engel" olarak ifade edilen işitme engelinin ve genel olarak engelliliğin görünür olmasını sağlamasıdır. Aslında sadece işitme engellilere doğrudan hizmet sunularken değil, tüm hizmetler sunulurken işaret dili versiyonlarının önceden planlanması ve sunulması büyük bir farkındalık imkanı sunacaktır.

Tablo 1: Bilgi Edinme Başvuru Yapılan Kurumların İşaret Dili Personel Durumu

Bilgi Edinme Başvurusunun Yapıldığı Kurum	Başvuru Sayısı	Cevap Veren Sayısı	İşaret Dili Personeli			Personel Kalifikasyon Durumu		
			Var	Yok	Cevapta	Kadrolu Personel	Sertifika vb.	Cevapta Uygun Yanıt yok
ASH İl Müdürlükleri	81	36	24	10	2	18	6	12
İŞKUR İl Müdürlükleri	81	49	41	6	2	2	39	8
İl Emniyet Müdürlükleri	81	40	14	6	20	1	13	26
Cumhuriyet Başsavcılıkları	81	35	18	15	2	6	12	17
Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM)	225	38	9	27	2	3	6	28
Kamu Hastaneleri	113	42	31	8	3	6	25	11
TOPLAM*	662	240	137	72	31	36	101	102
Toplam Başvuru (662) İçindeki Oran			21%	11%	5%	5%	15%	15%
Yanıt Verenler (240)			57%	30%	13%	15%	42%	43%

*Belediyelere yapılan bilgi edinme başvuru verisi bu tabloda hesaba dahil edilmemiştir.

- İzleme çalışması kapsamında kurum internet sitelerinin erişilebilirliğine dair verilen cevaplarda vahim bir tablo açığa çıkmıştır. Verilen yanıtlarda Web sitelerinin yüzde 17 oranında erişilebilir olduğu, yüzde 66 oranında erişilebilir olmadığı ifade edilmiştir. İŞKUR il müdürlükleri ve RAM'lerde Web sitesi uygunsuzluğu yüzde 88-89 olarak ifade edilmiştir. Toplam yanıtların yüzde 17'sinde ise konuya dair bilgi verilmemiştir. Dijital erişilebilirlik işitme ve görme engellilerin temel kamu hizmetlerine erişimlerini kolaylaştıran bir etkidir. Kurum internet sitelerinin ve e-devlet uygulamalarının engelliler için erişilebilir hale getirilmesi BM engelli hakları sözleşmesinin bir gereğidir.

Tablo 2: Bilgi Edinme Başvuru Yapılan Kurumların Web Sitelerinin Erişilebilirlik Düzeyi

Bilgi Edinme Başvurusunun Yapıldığı Kurum	Başvuru Sayısı	Cevap Durumu	WEB Sayfası Sağır Bireylere Uygun mu?		
			Evet	Hayır	Uygun Yanıt Yok
ASH İl Müdürlükleri	81	36	8	24	4
İŞKUR İl Müdürlükleri	81	49	2	43	4
İl Emniyet Müdürlükleri	81	40	11	8	21
Cumhuriyet Başsavcılıkları	81	35	10	22	3
Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM)	225	38	2	34	2
Kamu Hastaneleri	113	42	8	28	6
TOPLAM*	662	240	41	159	40
Toplam Başvuru (662) İçindeki Oran			6%	24%	6%
Yanıt Verenler (240) İçindeki Oran			17%	66%	17%

*Belediyelerin verisi bu tabloda hesaba dahil edilmemiştir.

- Bilgi edinme başvurusuna yanıt veren 38 belediyede, belediye/özel halk otobüsü kategorisindeki 22.005 aracın toplamda 9.716 (% 44,15) adedinde yazılı-görsel ikaz sistemine sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu oran belediyelere ait toplu taşıma araçlarına yüzde 85 iken; özel halk otobüslerinde yüzde 12,87 gibi oldukça düşük bir orana sahip olduğu ifade edilmiştir. 2005'ten günümüze erişilebilir hale getirilmesi hedeflenen toplu taşıma araçlarının özel halk otobüslerinde bu oranda hala erişilebilir olmaması çok ciddi bir sorundur. Bu oranın kısa ve orta vadede artırılması hedeflenmelidir. Engelliler ve işitme engelliler için toplu taşıma araçlarının erişilebilir hale gelmesi ve özellikle bu araçları kullanan şoförlerin engelli hak bilincine sahip olması engellilerin diğer haklarına erişebilmesine de hizmet edecektir.

Tablo 3: Belediyelerde Toplu Taşıma Araçlarının İşitme Engelliler İçin Erişilebilirlik Durumu

	Uygun	Uygun Değil	Toplam	Erişilebilirlik Oranı*
Özel Halk Otobüsü	1.604	10.858	12.462	12,87%
Belediye Otobüsü	8.112	1.431	9.543	85,00%
Toplam Otobüs	9.716	12.289	22.005	44,15%

*Yazılı-görsel ikaz cihazı olan araç oranı

Engellilik alanında en temel sorunlardan birisi güncel ve kapsamlı verilerin derlenmemesi veya erişilebilir halde olmamasıdır. Bu veri eksikliğini giderebilmek amacıyla bu alanda faaliyet gösteren STK'lerin görüş, öneri, gözlem ve değerlendirmelerinin dikkate alınması var olan sorunların çözümünü kolaylaştıracaktır. Bunun yanında izlenen konunun karakteristiklerinin bölgeye, engel grubuna, yaşanan sorunların niteliğine, yaygınlığına göre değişim gösterebileceği de bir başka gerçektir. Bu sebeple, bu izleme çalışması içerisinde, farklı bölgelerde, farklı engel grupları üzerine faaliyet gösteren STK temsilcilerinin ve bağımsız aktivistlerin katıldığı bir tarama toplantısı gerçekleştirilmiştir. 13-14 Mayıs 2023'te Van'da yapılan toplantıya, aşağıda listelenen 17 STK'dan temsilciler katılmıştır;

1. Anadolu Sağırlar Derneği
2. Bodrum İşitme Engelliler Derneği
3. Cizre Engelliler Spor Kulübü Derneği
4. Denizli İşitme Engelliler Derneği
5. Diyarbakır İşitme Engelliler Derneği
6. İşitme Konuşma Bilimcileri Derneği
7. İşitme engelliler ve aileleri derneği
8. Hakkari bedensel engelliler derneği
9. Kütahya Biyonik Kulaklıklar Derneği
10. Samsun İşitme Engelliler Derneği
11. Şişli İşitme ve Konuşma Engelliler Derneği
12. Şanlıurfa SSPE Derneği
13. Şanlıurfa Omurilik Felçliler Derneği
14. Türk İşaret Dili Tercümanları Platformu
15. Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği
16. Van işitme engelliler ve aileleri derneği
17. Van Engelliler Spor Kulübü Derneği

- Saha çalışmasına katılan engelli STK'ları, işaret dili eğitimi ve sertifikasyon süreçlerinde standardizasyonun sağlanmamış olmasını, eğitim için yüksek ücretlerin talep edilmesini ve müfredat/terminoloji sorunlarının çözülmesini talep etmektedir. Denetim ve yaptırımların etkili bir şekilde yapılmaması nedeniyle engelliler ve işitme engelliler birçok kamu hizmetinden yararlanamamaktadır.
- "TidYes", "Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK)" ve "Halk Eğitim Merkezleri (HEM)" yoluyla alınabilen işaret dili sertifikalarının kendi içerisinde farklı yetkinlikte işaret dili tercümanlarını açığa çıkardığı ifade edilmektedir. Bu 3 farklı sistemde (TidYes, MYK, HEM) işaret dili eğitim belgesi ve sertifikalarının alımında oldukça ciddi standardizasyon, yeterlilik ve şeffaflık sorunları bulunmaktadır. Bu durum, sağır bireylerin hizmet alımı sırasında ciddi sorunlar yaşamasına sebep olabilecek sonuçlar yaratabilecektir. Profesyonel işaret dili bilen sayısının artmasını sağlayacak programların YÖK kapsamında geliştirilmesi ve uygulamada standart ve sürdürülebilir hizmetin sağlanması hedeflenmelidir.
- İşaret dili eğitimlerine ilişkin "terminoloji" sorunu hem eğitim hem de kamu hizmetleri sunumunda açığa çıkabilmektedir. Uzmanlık gerektiren bazı başlıklarda işitme engelli ile işaret dili tercümanı arasında iletişim sorunu, vurgu farklılıkları vb. durumlar yaşanabilmektedir. Bu bağlamda bir yandan kurumlarda hizmet veren işaret dili tercümanı sayısı artırılırken diğer yandan bu kişilere hizmet içi/dışı eğitimlerle terminoloji/kavram ortaklaşmasını sağlayacak destekler sunulmalıdır. Her kurumun veya hizmetin gerektirdiği mevzuat bilgisi farklılaşacağından her kurum kendi işaret dili personellerini özel olarak da eğitebilir.
- Sağır bireylerin çevreleri ile iletişimleri ve bilgiye erişimlerinin önemli bir unsuru da bu kişilerin kullandığı koklear implantlar, işitme cihazı, ek aparatlar ve pillerdir. Söz konusu araç ve malzemeler bedelleri, kullanıcı kişilere SGK Sağlık Uygulama Tebliği (SUT)nde EK-3-J listesinde belirtilen bedellerle sınırlı olmak kaydıyla ödenmektedir. Cihazların garanti süreleri, kullanım süreleri ve güncel fiyatları ile SUT uyumlu olmadığından kullanıcılar ekonomik durumlarının çok üzerinde farkları ödemek zorunda kalmaktadır. Bu kapsamda verilen ödeneklerin güncel piyasa koşullarına uyarlanması ve ekonomik zorluklar nedeniyle işitme haklarının kısıtlanmaması gereklidir. Çoğunlukla ithal olan işitme cihazlarına dair verilen destek ödemeleri miktarının güncelleştirilmesi ve talepler doğrusunda ilgili mevzuatın yenilenmesi gereklidir. .

İşitme engellilerin erişilebilirlik hakları yaşama geçirilmeden eğitim, istihdam, ulaşım gibi temel hakları yaşama geçirilemez. İşaret dili tercümanı istihdamının yaygınlaştırılması, işaret dili eğitiminde profesyonel ve standart bir düzeyin yerleşik hale getirilmesi, işaret dili eğitiminin erişilebilir hale gelmesi ve bu konuda farkındalık çalışmalarının desteklenmesi gereklidir.

Sağır bireyler, toplumun büyük bir bölümünde engel türleri arasındaki en hafif engel grubu olarak algılanmaktadır. Ancak, duyma fonksiyonu, insanın, öğrenme, iletişim ve erişim yetisi gibi yaşamın en önemli alanlarında rol alan bir fonksiyondur. Bu yüzden bu fonksiyonlardaki kaybın, insanın iletişim, öğrenme ve erişilebilirlik gibi yeteneklerinin kaybedilmesine yol açmaması için işaret dili kullanımı, işitme cihazı veya koklear implant gibi protezler ve benzeri yöntemlerle ikame edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yeti kayıplarını önleyecek bu tip yöntemlerin, yerinde, zamanında ve doğru biçimde kullanılmaması, işitme fonksiyonlarını kaybeden insanlarda çok travmatik ve ağır kayıplara sebep olmaktadır. Bu olumsuz sonuçlar, sağır kişilerin, üretken bireyler olarak ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılamamasına, izole ve ötekileştirilmiş bir yaşam sürmelerine sebep olmaktadır.

SONUÇ VE TAVSİYELER

Bu olumsuz tablonun hukuki sonucu ise, sağır bireylerin haklara erişememesi, diğer vatandaşlarla eşit koşullarda yaşayamamaları yani ağır bir ayrımcılığa maruz bırakılmaları anlamına gelmektedir. Ancak kanunda eşitlik ilkesi hem T.C. Anayasasının (madde 10) hem de evrensel hukukun temel ilkesidir. Bu bağlamda, sağır bireylerin yaşadığı sorunların çözülerek eşitliğin sağlanmasını devletin ve toplumun temel görevi olmak durumundadır. Yapılan bu izleme çalışmasıyla, Türkiye’de yaşayan işitme engellilerin erişilebilirlik alanında yaşadıkları sorunlar yani “engellenmelerine” sebep olan unsurların ortaya konulmasına ve işitme engelini ortadan kaldırılmasına katkı sunmak hedeflemiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmada tespit edilen unsurlar ve çözüm önerileri maddeler halinde aşağıda sıralanmıştır.

- Türkiye’de, 2005 yılında 5378 sayılı EHK yürürlüğe konularak, 2009 yılında BM EHS’ye taraf olunarak engelli haklarına yönelik olarak çok önemli adımlar atılmıştır. Ancak yürürlüğe konulan mevzuatın -özellikle erişilebilirlik alanındaki mevzuatın- **getirdiği yükümlülüklerle yeterli düzeyde uyulduğunu söylemek mümkün değildir.**
- Türk İşaret Dili’ni bilen eğitimci/çevirmen ve tercümanlarının eğitimlerinde belirlenmiş standart bir program bulunmamaktadır. Hali hazırda eğitimler MEB, Halk Eğitim Müdürlüklerince ya da STK’larca muhtelif saat ve seviyelerde verilmektedir. Ancak bu eğitimlerin kursiyer kişileri uzmanlık derecesinde işaret dili seviyesine getirmesi mümkün değildir. Bu sebeple MEB’in acilen konuya müdahil olarak **kapsamlı eğitim modülleri oluşturması ve standartlar getirmesi** gereklidir.

- Benzer bir durum, işaret dili uzmanlık sınavları için de geçerlidir. Hali hazırda TİDYES, Mesleki Yeterlilik Sınavı, Halk Eğitim Merkezi sınavları olmak üzere 3 farklı sınav sistemi uygulanmaktadır. Ancak her 3 sınavın da kalifikasyon, şeffaflık ve tutarlılık sorunları bulunmaktadır. MEB'in bu konuda da bir **standart sınav modeli geliştirmesi** gereklidir.
- Her ne kadar MEB'in bir acil eylem planı olarak hali hazırdaki eğitim programlarını düzenlemesi bir gereklilik olsa da nihai çözüm, işaret dilinin yüksek öğretim programlarına dahil edilmesidir. Zira İşaret dili, Türkiye'nin taraf olduğu BM EHS yükümlüğüne göre (İngilizce, Almanca vb.) ayrı bir dil olarak ele alınmak durumundadır. İşaret dilinin sağır kültürünün "en önemli göstereni" olduğu bilinciyle hareket edilmelidir.
- Bu sebeple işaret diline yönelik olarak işaret dili konusunda lisans, yüksek lisans ve doktora programları, lehçeler konusunda araştırmalar vb. çalışmalar yapılma gereği bulunmaktadır. Ancak Türk eğitim sistemi içerisinde bahsi geçen seviyeler içinde bir program örneği bulunmamaktadır. Bu ise Türk İşaret Dili'nin kurumsallaşması ve gelişmesinin önündeki engeldir. Bu sebeple, **Türk İşaret Dili için orta ve uzun vadede üniversitelerde ön lisans, lisans, lisansüstü ve doktora programları oluşturulmalıdır.**
- İşitme engellilerin kamusal hizmetlere erişebilirliğinin temellinde yer alan işaret dili temelli kamusal hizmet kültürü, kamusal hizmet veren kurum ve kuruluşların kültüründe yeterli düzeyde karşılık bulmamıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarda işaret dili bilen personel bulundurma yükümlülüğüne işitme engellilerin hizmet için sıkça başvurduğu en stratejik kurumlarda bile yeterli düzeyde uyulmamıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarında görevlendirilen işaret dili bilen personel hizmeti, alanında uzman, bu konuda açılan kadrolarda çalışan personel tarafından verilmemekte, görevli personelin ezici çoğunluğu, temel düzeyde eğitim alınan sertifika programlarından geçmiş kişilerden oluşmaktadır. Bu durum, Aile Sosyal Hizmet, il İŞKUR, İl emniyet müdürlükleri, RAM'lar ve cumhuriyet başsavcılıklarına yapılan bilgi edinme başvurularında net bir şekilde ortaya çıkmıştır.
- Bahsi geçen bu tip bir hizmet örgütlenme modeli, hizmet alımı sırasında, hizmetten yararlanılamaması, adalete erişimde çok önemli hak kayıpları yaşanması, sağlık alanında kimi hallerde insan sağlığını olumsuz etkileyecek sonuçlar yaşanması risklerini barındırmaktadır. Risklerin belli bir vadede minimize edilmesi amacıyla her ilde belirli sayıda profesyonel işaret dili bilen personel istihdamı planlanmalı bu kapsamda kurumlar arası koordinasyon güçlendirilmelidir.

- İşitme engellilerin erişilebilirlik sorunlarının bir diğer ayağını da SGK tarafından yapılan koklear implant, işitme cihazı ve bu cihaz pillerinin geri ödemeleri oluşturmaktadır. Söz konusu cihaz ve malzemeler, ithale dayalı, kur artışlarından doğrudan etkilenen cihaz ve malzemelerdir. SGK'nin SUT tebliğleri kapsamında yaptığı ödemeler ise gerek enflasyon artış hızının ve gerekse de kur artışlarının çok gerisinde kalmıştır. Bu sebeple **cihaz ve sarf malzeme ödemelerinin acilen piyasa fiyatları ile uyumlu hale getirilmesi** gerekmektedir. Diğer yandan, cihazların yenileme periyodu olan 7 yıldan önce arızalanması ya da kaza sonrası zarar görmesi durumlarında SGK'nin, tamirat-tadilat ya da parça değişimi aşamalarında kullanıcıya destek olmasının yolu açılmalıdır.
- İşitme engellilerin çokça ve yaygın olarak kullandığı toplu taşıma araçlarının erişilebilirliğinin sağlanması için özel ve etkin tedbirler alınmalıdır. Bu konudaki **yasal yaptırımlar etkin bir biçimde uygulanmalıdır**. Özel toplu taşıma araçlarının erişilebilirlik mevzuatına uygun bir şekilde dönüşümü hızlandırılmalıdır.
- Ancak yukarıda ortaya konulan sorun başlıkları ve çözüm önerilerinin yaşama geçmesi için öncelikle bu alanda çalışan STK'ların **aktif savunuculuk çalışmaları yapması, kamuoyu desteğini alarak karar alıcı ve uygulayıcılarının üzerinde baskı kurması** gerekmektedir. İşitme engelli bireylerin etkin bir biçimde ekonomik, sosyal ve kültürel hayata dahil olması, Türkiye'nin gelişmesi yönünde atılmış önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

Basılı Yayınlar

- Manuel, G. ve Bert, V., İzleme-İnsan Hakları İzleme ve Dokümantasyon Dizisi, Cilt-1, s.2, 2014.
- Gül, Işıl İdil, BM EHS Kamu Kurumları İçin Uygulama Rehberi, 2014.
- Özgül, Hakan, Engelli Hakları İzleme Raporu, 2013,
- Engelsiz Erişim ve iletişim, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ve Hacettepe Üniversitesi Yayını, 2021,

Dijital Kaynaklar

- https://ihd.org.tr/images/pdf/IHOP_yayini_izleme_nedir.PDF (erişim tarihi: 25.05.2024)
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100834bm_48.pdf
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>
- <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/kanunlar/engelliler-hakkinda-kanun/>
- Mesleki Yeterlilik Kurumu, İşaret Dili Çevirmeni, Seviye 6, REVİZYON NO: 00, 20UY0407-6: https://portal.myk.gov.tr/index.php?dl=Yeterlilik%2F2481%2FSON_TASLAK_PDF_20200504_191546.pdf&fileName=20UY0407-6++Rev+00+%C4%B0%C5%9Faret+Dili+%C3%87evirmeni&option=com_yeterlilik
- Sağırın, İşitme ve Görme Engellileri Yayın Hizmetlerine Erişiminin İyileştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/10/20191011-15.htm>
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210320-3.htm>
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4982&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-ve-Konut-Arastirmasi-2011-15843>
- <https://www.aile.gov.tr/media/5677/nufus-ve-konut-arastirmasi-engellilik-arastirma-sonuclari.pdf>
- https://www.sabancivakfi.org/i/content/4835_2_Mevzuattan_Uygulamaya_Engelli_Haklari_Izleme_Ozet_Raporu_2014.pdf

- Avrupa Engellilik Stratejisi 2010-2020: Engelsiz Avrupa için Yenilenmiş Bir Taahhüt, Avrupa Komisyonu: Avrupa Parlamentosu, Konsey, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi ve Bölgeler Komitesine Yönelik Komisyon Tebliği, Brüksel, 2010, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:EN:PDF>
- <https://rm.coe.int/16805a2a1a>
- http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf (erişim tarihi: 20.03.2014)
- <http://www.eyh.gov.tr/tr/8176/2-1-Engellilerin-Haklarina-Iliskin-Sozlesmenin-Onaylanmasinin-Uygun-Bulunduguna-Dair-Kanun-ve-Engellilerin-Haklarina-Iliskin-Sozlesme> (erişim tarihi: 20.10.2023)
- http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23011_1.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23011_1.pdf (erişim tarihi: 20.03.2014)
- 3194 sayılı İmar Kanunu Ek Madde 1, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf> (Erişim tarihi: 20.03.2014)
- 5378 sayılı Kanun'un geçici 2. ve 3. maddeleri, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20050701.pdf>
- 6353 sayılı Kanun'un 34. maddesi, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120712-11.htm>
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130720-9.htm>
- "Engelsiz Medya Erişimi Çalıştayı Sonuç Bildirisi" [https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/basin_engelsiz_medya_eri%C77imi_c%C77alis%C77tay_sonuc%C77_bildirisi_03_mayis_2023_\(1\).pdf](https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/basin_engelsiz_medya_eri%C77imi_c%C77alis%C77tay_sonuc%C77_bildirisi_03_mayis_2023_(1).pdf)
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5378&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- <http://tomer.ankara.edu.tr/>
- <https://ademer.com.tr>

VAN İŞİTME ENGELLİLER VE AİLELERİ DERNEĞİ (VİED)

WEB: <https://www.vanisitmeengellilerderneği.org.tr/>

X: [sessizeller](#)

INSTAGRAM: [sessizellerr](#)

FACEBOOK: [Van İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği](#)

E-MAIL: vied-vied@hotmail.com

YOUTUBE: [Van İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği](#)

TEL: 0542 819 99 56/ 0432 216 16 65

ADRES: Şerefiye Mahallesi, Maraşal Fevzi Çakmak Caddesi,
Demirciler Sokak Yusuf İş Merkezi, Kat 5, VAN